

Oponentský posudek diplomové práce sl. Anny Třesohlavé: *Revitalizace bretonštiny (vztah jazyka a identity u nové generace bretonsky mluvících)*

Patrně programy Erasmus, uskutečňované též na bretaňských univerzitách, ale stejně tak i přitažlivost kulturních partikularismů, narůstajících souběžně a logicky s přílivem globalizace, vyvolávají v posledních letech zvýšený odborný zájem o Bretaň u mladé generace, jak je mj. patrné ze seznamu nepublikovaných diplomových prací, který diplomantka uvádí. Chci však také věřit (aniž by se přikláněl k některým mytickým stránkám někdejší i současné keltománie) v jakousi kontinuitu česko-bretonských kulturních styků. V zemi, jejíž název je odvozován od keltských Bojů, vznikla jedna z prvních novodobých gramatik bretonštiny. Napsal ji latinsky kněz emigrant A. Dumoulin (*Grammatica latino-celtica*, Praha 1800). Před pár dny jsem dostal z Bretaně zprávu („Václav Havel e brezoneg“), že po úmrtí V. Havla byl znovu vydán bretonský překlad hry *Largo Desolato...* Dobře známé jsou vazby českých malířů k Bretani, počínaje J. Čermákem nebo V. Radimským až po J. Zrzavého. V této souvislosti lze rovněž sledovat výrazné literární a překladatelské inspirace: od J. Vrchlického, J. Zeyera přes B. Reynka, F. Kožíka až po současnost.

Diplomová práce slečny Třesohlavé je přesvědčivě strukturovaná a vyznačuje se také rysy propracované metodiky, i když pochopitelně nemůžu kompetentně posuzovat její ryze oborové části (metodologie terénního výzkumu, dotazníková šetření). Zaměření práce je převážně sociolingvistické s přesahy do širší kulturněhistorické oblasti nebo do současné kulturní situace a praxe.

Především bylo nutné zvážit východiska a také zvolit určité premisy, aby se mohlo přejít k otázkám a procesům současné identity či identifikace. Svého času jsem v češtině navrhoval možnost rozlišovat přívlastkem „bretaňský“ určitou souvislost s historicko-geografickou oblastí (s regionem) a adjektivem

„bretonský“ sounáležitost kulturní nebo jazykovou. Ale tady se mi jednalo především o definici „bretonské literatury“, jež nemohla být nikdy jazykově jednoznačná, protože v dějinách tohoto písemnictví není doložen případ pouze bretonsky píšícího spisovatele (autoři byli vždy bilingvní: ve středověku bretonsko-latinští, v novověku bretonsko-francouzští). Naopak už starobylým a trvalým jevem je v Bretani (přesněji: v Dolní Bretani) diglosie, která však, jak vědí lingvisté, může v historickém čase představovat mimořádně proměnlivé situace.

Při stanovení východisek diplomantka postupuje od obecných definic etnicity a identity a tato vymezení postupně zužuje na vymezení atributů etnické identity „u tzv. malých národů“ (12). Dospívá tak k elementům současného bretonství a bretonské identity. Přitom se opírá o četnou sekundární literaturu i o rozhovory s odborníky převážně z okruhu Université de Rennes 2. Na tomto základě a s použitím teoretických reflexí menšinových jazyků (např. koncept asociovaného jazyka) konstruuje podnětné úvahy o soudobém chápání bretonské příslušnosti a o tzv. „novobretonství“ a „novobretonštině“. K tomu ovšem potřebovala nastínit historické kontexty Bretaně a jejích jazyků, jazykovou situaci Francie i ještě donedávna represivní monolingvistickou politiku republiky atp.

Tato část diplomantčiny práce musela mít nutně také kompilační povahu. Zároveň je však nutno ocenit velkou obeznámenost s literaturou i schopnost vyváženého a kontinuálního výkladu, jehož úběžníkem je právě ona diglosie, tedy podle André Martineta sociolingvistická situace, v níž se konkurenčně používají dva jazyky s odlišným socio-kulturním statutem. To, že se tento pohled prolíná s moderními dějinami bretonského autonomismu a separatismu, logicky vyplývá jednak z určitých vyhrocených koncepcí jazyka a integrální kultury, jednak z centralistických opatření Paříže, tak jak se prosazovaly ve 20. století.

Na tomto pozadí autorka sleduje obrat od negativního vnímání bretonské identity k jejímu pozitivnímu pojetí (s. 42 an.), současnou situaci jazyka, jeho chápání, snahy o jeho revitalizaci. Velmi přínosné je, že se snaží postihnout či nezakrývat aktuální paradoxy jazyka i kultury, které svědčí také o nezavršených, stále probíhajících (a to v podstatě už od dob bretonského obrození v 19. století) procesech. K příznačným rysům těchto procesů patří emblémové (symbolické) užívání jazyka (ale i to, že během regionálních voleb v Dolní Bretani bývá bretonština součástí politické kampaně), do jisté míry obrozenské (myticko-poetické) vnímání Bretaně a „bretonské povahy“ (zvláště v rozhovorech s mladými Bretonci). Za stěžejní části problémového přístupu k tématu pokládám pasáže o nové či standardizované bretonštině (neboli neo-bretonštině), která by měla překonat lokální dialekty a v představách především militantnějších bretonských organizací přispět k jazykovému oživení i stmelení poloostrova (podle těch nejsmělejších současných autonomistů by se měla stát dokonce univerzálním jazykem Bretaně).

Autorka se opírá především o názory bretonistů z Rennes a okolí, méně už o keltology z univerzity z Brestu, jejichž názory na novobretonštinu jsou spíše skeptičtější. Připomenu jen hlavní paradoxy tzv. neo-bretonštiny. V dnešní době bretonština jako by zažívala renesanci prostřednictvím městských kulturních asociací a univerzit, které pochopitelně nemají nic společného se starým zemědělským světem převážně orální kultury, s nímž byla bretonština jako dialektální jazyk spjata. Odtud také do značné míry umělý charakter novodobě konstituované psané bretonštiny, představující diskontinuitu v porovnání s vytrácejícími se lokálními a regionálními podobami jazyka. Je to bretonština založená pouze na písmu, nikoli na mluvených formách. V podstatě reprezentuje jednu z posledních větví četných puristických tendencí ve vývoji tohoto jazyka.

Práce dokládá, jak je jeho „dědičnost“ (přirozené předávání uvnitř rodin z generace na generaci) střídána elektivním principem, individuální volbou. To je podstatný moment v jevu, který autorka nazývá revitalizací bretonštiny (resp.

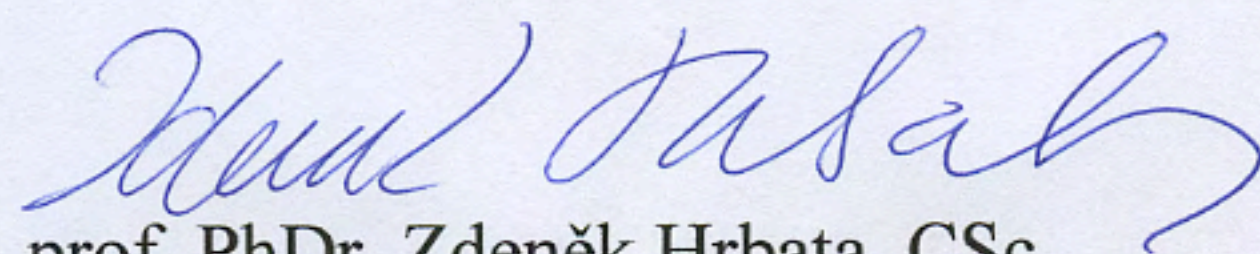
rozšiřováním její standardizované podoby). Ta má dnes, na rozdíl od minulosti, oporu především ve městech a také v Horní Bretani, kde se bretonsky převážně nemluví ani ve středověku (tady bych se trochu pozastavil nad některými spornými názory bretonofilů a učitelů na rozšířenost bretonštiny v Horní Bretani, s. 66 an. - obecně se totiž uznává, že po normanských invazích v 9.-10. století románská mluva začala fatálně vytlačovat bretonštinu na západ poloostrova). Autorka dále přesvědčivě dokládá, jak dominantní složku při integrálním pojetí kultury a posilování identity představuje jazyk, byť by byl používán jen částečně nebo „symbolicky“. Diplomantka se při svém terénním průzkumu zaměřila na mladou generaci; sama přiznává malý rozsah vzorku informátorů. To jistě neopravňuje k nějakým generalizujícím charakteristikám, jsou-li vůbec možné vzhledem ke komplexní problematice současné Bretaně a bretonštiny. Z vlastní zkušenosti však znám jiné prostředí (starší osoby, které se jazyk chtěly naučit a také ho používat literárně), kde má revitalizace bretonštiny obdobné aspekty.

Kombinace diachronního a synchronního přístupu k jazyku, k zemi a její kultuře spolu s přímým empirickým výzkumem umožnily předložit obraz komplikované situace, jakkoli v něm díky pohledu mladé generace a některých bretonofilů převažují (pochopitelně) jisté romantické akcenty. Na závěr nutno konstatovat, že přes některé ústupky, které Paříž bretonštině a regionálním hnutím učinila, budoucí vývoj zůstává nejasný.

Práce má velmi dobrou jazykovou úroveň (výjimkou jsou některé stylistické galicismy: „mívají procesem interiorizace...“, „z důvodu“...; chybný pravopis: správně „Villiers-Cotterêts“, „La Villemarqué“; občas opomíjení shody u středního rodu mn. č.). Stranou nechávám některé nepřesnosti u shrnutí historických událostí (zejména období Armoriky nebo rané Bretaně).

Diplomou práci hodnotím známkou výborně a dovoluji si navrhnout komisi, aby byla přijata také jako podklad k rigoróznímu řízení.

V Praze 13. 1. 2012

prof. PhDr. Zdeněk Hrbata, CSc.,

oddělení komparatistiky ÚČL LV

FF UK